

Konflikty a jejich řešení

1. Co je to konflikt?

- Vymezení v odborné literatuře
  - Střet zájmů, cílů, názorů, přání, přičemž dosažení jednoho cíle ztěžuje či znemožňuje dosažení jiných cílů
  - Rozpor, současné střetávání protichůdných tendencí, situace, kdy máme možnost volby.
  - Situace, kdy jsou k dispozici různé varianty jednání a musíme se nějak rozhodnout.
- Individuální chápání pojmu .....
- Je konflikt negativní? Pozitivní? V čem?

Vybrané aspekty vymezení konfliktu

Význam existence konfliktu

- Nezbytné pro rozvoj a růst
  - Vytváří možnost volby
  - Kde není konflikt, není změna (=> stagnace, degradace starého) Změna je podstatou vývoje
  - Konflikt vede ke změně => Motor vývoje od starého k novému
  - Řešení konfliktů stabilizuje systém, je předpokladem plynulé evoluce
  - Neřešení konfliktu vede k destabilizaci a revoluční změně systému
- Obsahují pozitivní sílu
  - vždy poskytuje základ pro rozpoznání a pochopení přání a potřeb druhých; vzájemné vztahy mohou být zlepšeny nebo zachovány (+ další ?.....)
- **Legitimita** - *vyjděme z toho, že konflikt je střet názorů: každý člověk má:*
  - Právo na názor
    - základní lidské právo = právo svobodně a originálně myslet,
    - vlastní myšlenky, vnitřní svět nám nemůže nikdo vzít,
  - Svoboda slova
    - Pokud se člověk rozhodne sdělovat své názory ostatním, nemělo by mu být bráněno
    - Volné šíření myšlenek = známka zdravé společnosti
    - Možnost přísunu většího množství nových myšlenek – spol. bohatství
    - Otázka cenzury, zákazu nevhodných myšlenek, názorů – vymýtí sje tím, že je zakážeme nebo tím, že v diskusi dokážeme jejich nesprávnost, nevhodnost...?
  - Respekt k odlišnostem – existence konfliktů umožňuje existence odlišností
    - Nezesměšňovat, neignorovat odlišné názory, ale respektovat je, naslouchat jim a přemýšlet o nich
  - Prospěšnost odlišností
    - Stejný názor je užitečný, pokud se o něčem rozhodujeme

- Pro tříbení názoru je důležitější odlišný názor – vede k novým nápadům
  - ⇒ Legitimita konfliktů – jestliže jsou odlišnosti přirozené, a legitimní, jsou tedy legitimní i konflikty
  - ⇒ Konflikty jsou přirozenou součástí života
- **Vyhnutelnost/nevyhnutelnost** – je žádoucí vyhýbat se konfliktům? Je to rozumné? Pokud se konfliktu vyhýbáme, neřešíme je, pak se vrátí, modifikovaný, vyostřený – proto je dobré/lepší naučit se s nimi zacházet, řešit je
- **Pozitivní /negativní důsledky konfliktu jsou v rovině:**
  - Individuální
  - Interpersonální
  - Sociální
- **Obecné charakteristiky konfliktů**

Konflikty jsou velmi složitě, protože každá situace je jiná, obsahuje jiné proměnné prvky, které vznik, průběh a řešení konfliktu ovlivňují.
I přesto lze některé prvky konfliktů zevšeobecnit.

Následně je uveden přehled vybraných rysů konfliktu dle Gillernové (2001):

- Přítomnost racionálních i iracionálních prvků
Každá konfliktní situace má prvky jak racionální, tak i iracionální – emociální. Žádný z těchto prvků nelze z konfliktu vyloučit. Bohužel, při prožívání konfliktu dochází k posilování iracionální stránky nad stránkou racionální (viz vývoj konfliktu).
- Intenzita konfliktu závisí na těsnosti vztahů
Čím jsou vztahy mezi konfliktními stranami těsnější a dlouhodobější, tím je konflikt intenzivnější.
- Konflikt má tendenci „udržovat směr“
počáteční negativní směřování vyvolává i následný negativní průběh konfliktu.
- Konflikty se vyskytují ve všech skupinách, i v těch nejsoudržnějších.
- Konflikt s jinou skupinou
  - má vliv na upevnování vnitřní soudržnosti ve skupině
  - vede k přísnějšímu dohlížení na dodržování norem, pravidel a hodnot.
- Konflikty hodnot jsou hůře řešitelné, než konflikty představ a zájmů.
- Nejsložitější pro řešení jsou konflikty ohrožující sebeúctu.
- Konflikty řešené silou se po zmírnění této síly opět rozhoří.
- Soupeřivě vedené konflikty často spouští chyby ve vnímání
  - vedou ke zkreslování celého konfliktu a tak
  - k nastavení často nevhodného řešení.

2. Typy konfliktů

Konflikt dělíme podle Křivohlavého (2002) na:

Podle počtu zúčastněných osob

1. Intrapersonální – vnitřní -

konflikt uvnitř jednoho člověka, je nejčastěji spojen s procesem rozhodování, kdy vedle sebe stojí několik možností zhruba stejné síly.

2. Interpersonální – vnější -

mezi dvěma nebo více lidmi.

a. Konflikty mezi dvěma lidmi -

vznikají v situacích, kdy oba chtějí totéž, ale k uspokojení potřeby je jen jedna věc a tudíž jeden musí ustoupit nebo v případech, nebo kdy každý chce absolutně něco jiného. Podle typů jedinců potom při řešení konfliktů převažuje buď soupeření nebo spolupráce.

Soupeření - jde o situaci, kdy jeden získá, druhý ztratí, jeden má zisk, druhý ztrátu.

Spolupráce – při ní získávají všichni, jde o tom najít nějakou společnou cestu např. kompromis.

c. Skupinové konflikty – jsou konflikty uvnitř skupiny lidí, zde může jít o konflikt jedince se skupinou nebo více členů skupiny, kteří vytvořili podskupinu s ostatními členy.

d. Meziskupinové konflikty – konflikty mezi skupinami lidí, většinou se jedná o větší skupiny lidí, jako jsou konflikty např. mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, mezi studenty a učiteli, mezi společenskými vrstvami, ale také mezi etnickými skupinami.

Podle psychologické charakteristiky konfliktu (podle příčiny konfliktů):

Různí autoři popisují příčiny konfliktů z různých úhlů pohledu. Křivohlavý (2002) rozdělil příčiny konfliktů podle **psychologických charakteristik (převažujícího aspektu)** na:

- **konflikty představ** - vycházejí z kognitivních (poznávacích) procesů. Jsou způsobeny rozličným vnímáním situace jednotlivci,
- **konflikty názorů** – představa + hodnotící soud, vycházejí z hodnotového systému člověka. Hodnotový systém je složitě utvářen kulturou a výchovou, proto jsou hodnoty tak rozdílné,
- **konflikty postojů** - vycházejí z názorů spojených s citovým vztahem. Racionální stránka problému je oslabena a jedinec nahlíží na konflikt více přes své city, čím více jeden účastník prosazuje svůj postoj, tím více se druhý brání
- **konflikty zájmů** - vycházejí z motivace, z toho co chceme a po čem toužíme. Do této oblasti patří i konflikty majetkové.

Pro konflikt ovšem neplatí, že příčiny můžeme určit jednostranně, většina konfliktů má více příčin, jedná se o **příčiny smíšené**. (Např: Konflikt zájmů na pozadí konfliktu představ: taxikář a pasažér – která cesta je nejlepší: nejkratší x nejsjízdnější, pohodlná a delší=dražší) nebo názor na film ovlivněný postojem k představiteli hlavní role ....

Podle valence působících sil

Jiné dělení konfliktů nabízejí Nový a Surynek (2006), kteří příčiny hledají v **působení sil** (citů, hodnot, činností):

apetence - apetence - konflikt dvou kladných sil - jedinec se rozhoduje mezi dvěma stejně pozitivními alternativami v podobě hodnot, předmětů nebo příjemných činností, které nemůže dosáhnout současně.

Síla tohoto typu konfliktu je malá. Rozhodnutím se pro jednu alternativu a vyvíjení aktivit s ní spojených rychle oslabuje tendence věnovat se druhé (konkurující) alternativě.

averze - averze – konflikt dvou záporných sil - jedinec se rozhoduje mezi dvěma negativními alternativami, mezi dvěma zly (hodnotami, předměty, nepříjemnými činnostmi). Síla takového konfliktu je velká (největší z uvedených typů).

Jedinec z počátku váhá a zpravidla hledá únik, třetí řešení. Pokud dojde k rozhodnutí pro jednu z příjemných variant a vyvíjení aktivit s ní spojených začne po čase činnost ochabovat a nastává opět stav nerozhodnosti a váhání. Reakcí na konflikt je odsouvání nepříjemného rozhodnutí.

apetence - averze – konflikt mezi kladnou a zápornou silou - jedince nějaká činnost přitahuje a zároveň odpuzuje. (chci pohladit psa, ale mám strach)

Z většího odstupů od činnosti převažuje apetence a s přibližováním se zesiluje tendence k opuštění hodnoty, cíle, činnosti. Síla takových konfliktů je střední. Dále lze také rozlišovat:

Konflikt pozitivní apetence a negativní indukce, který lze charakterizovat větou „*je to nepříjemné, ale musím*“.

Konflikt negativní apetence a pozitivní indukce, který lze charakterizovat větou „*je to příjemné, ale nesmím*“.

3. Vývoj konfliktu

Konflikt je proces a jako takový má své přirozené vývojové fáze. Ovlivňovat jeho průběh můžeme kdykoliv, ovšem – s velmi různými výsledky! Pokud chceme konflikt řešit racionálně, je nutné si uvědomit, že všechno má příčinu a následek, tedy i konflikty. Zasahovat je možné na obou úrovních, ale pouze na úrovni příčiny je zásah dlouhodobě smysluplný.

Odborná literatura nabízí pět základních vývojových stádií konfliktu:

- **Spuštění konfliktu** – spouštěč může být cokoliv, co nabudí konfliktní reakci, záleží na stavu jednotlivých aktérů konfliktu – slovo, hluk, únava, barva, vůně, posunek, tón hlasu, obsah sdělení.... V této fázi můžeme konflikt odvrátit. Prostředky: *převod pozornosti na jiné téma, překvapení, humor, jídlo a pití, pauza, ocenění, zápis problematických bodů*
- **Eskalace konfliktu** – v jedinci se nahromadilo napětí, jedinec je podrážděný, ale má do určité míry zachovalou racionalitu, v tomto bodě vývoje je zásah do konfliktu velmi náročný. *Předpokládá racionální jednání alespoň jedné strany. Počítejte s tím, že trvá déle, než se druhá strana uklidní. Možnosti zásahu: vysvětlování, vizualizace (obrázek, schéma, materiály), posun v čase („vrátíme se k tomu za 20 minut“), vstup třetí osoby (kolega, expert), definovat potřebný výstup a rizika, když se nedohodneme.*
- **Vrchol konfliktu** – jedinci se dostali do stavu boje, napětí vybuchlo, racionalita je potlačena, zde je vhodné, aby do konfliktu vstoupila další osoba. *Možnosti zásahu: odchod z místa střetu, odklad v čase, dohoda o nedohodě („my dva to nevyřešíme, navrhuji, aby se věci ujal někdo jiný“), vstup třetí osoby.*
- **Zklidnění** – vrací se částečně racionalita, jedinci jsou schopni vyhodnotit danou situaci, zde ale pozor, hladina hormonů vysoká, dráždivost velká, nevhodným zásahem by mohlo dojít k dalšímu výbuchu konfliktu, návratu předchozí fáze.

Možnosti zásahu: zjednodušená mluva, postupný zápis, vizualizace, hlídat vyjadřování a chování, posun jednání v čase, definovat potřebný výstup a rizika, když se nedohodneme.

- **Postkonfliktní stav** - racionalita je doplněna o hodnotící složku, jedinci jsou schopni analyzovat situaci a hledat způsoby řešení, uvědomovat si důsledky konfliktu. Výčitky nebo myšlení typu „kdybych byl býval“... Stav vhodný pro zpětnou vazbu a zamyšlení nad tím, „jak příště jednat jinak“. *Možnosti zásahu: zpětná vazba k tomu, co proběhlo (analýza), dopředná vazba, jak v podobné situaci jednat příště (syntéza, řešení), využití třetí osoby.*

Znalost vývojového stádia konfliktu je důležitá pro správně načasovanou intervenci a pro výběr vhodného postupu či metody při řešení konfliktů.

Stadia podle Pruitt (1998)

- Sociální dilemata – situace, v nichž si dvě či více stran musí vybrat mezi svým vlastním zájmem a společným zájmem. Každá strana může profitovat na úkor druhých, ale též může zvolit kompromis, konvergenci zájmů, kooperaci.
- Šíření konfliktu – zapojování dalších a dalších stran do konfliktu, přenos
- Negociace (vyjednávání) – diskuse mezi stranami v konfliktu s cílem dosáhnout dohody
- Řešení konfliktu - proces směřující k nalezení řešení, hledání způsobů

- Eskalace konfliktu – používání stále tvrdších taktik; spor, boj
  - Jednosměrná = jedna strana zvyšuje tlak, druhá pasivně odolává
- Konfliktová spirála – dvousměrný proces eskalace – každá strana reaguje hněvem nebo obranou na akci, provokuje další akci
  - Původní sporné otázky mohou zůstat zapomenuté. Dezintegrace. Tma.

4. Determinanty konfliktů

- Vnější faktory
  - Množství a intenzita zatěžujících podnětů
  - Charakteristiky situace, extrémní časový tlak
  - sociální tlak, sociální pozice
  - neřešené a potlačené konflikty
  - soutěžení o omezené zdroje (materiálu, financí)
  - nejasná pravidla, standardy, politika
- Vnitřní determinanty
  - Věk a pohlaví
  - Osobnostní charakteristiky (nekompatibilní osobnostní charakteristiky, zájmy, potřeby, temperament, postoje, hodnotový systém, sebepojetí, sebepoznání...)
  - Aktuální psychofyzický stav
  - Dosavadní zkušenosti;
  - nesplněná očekávání

Sociálně komunikativní dovednosti – dysfunkční komunikace

5. Způsoby řešení konfliktů I

Základní členění

Od dob historických se při řešení konfliktu mohou volit buď pasivní (pasivita) nebo aktivní přístupy (variance na agresi, kooperaci, vnější intervenci)

Pasivita – nedělat nic, čekat, čas to vyřeší, problém se spontánně vyřeší. Může být vhodné (mrtvý brouk, v situaci, kdy je cokoliv jiného nemožné). Nevhodné u odkládání návštěvy u lékaře... Výsledek náhodný, je to riskantní. Obdobné je řešení losem (pasivní ve vztahu k problému, aktivní v procesu)

Násilí - agresivní řešení, nevhodné. Fyzické: Bez pravidel (rvačka, pohlavek) nebo s pravidly (souboje). x psychické: záluďnější, méně patrné (vydírání, verbální napadání soupeře, slovní potyčky, urážení).

Delegace (práva rozhodovat o předmětu konfliktu) – obracení se k nějaké vnější autoritě s žádostí, aby rozhodla za ně soud, expert, nadřízený, rodič, učitel. Autorita se řídí buď vlastním úsudkem nebo danými pravidly.

Jednání – řešení konfliktu diskusí mezi účastníky – ti berou proces i výsledek do svých rukou. Výsledek, s nímž bude spokojena většina.

Rozšířený přehled

- **Konfrontace** – agresivní a nekooperativní chování, snaha o prosazení svých zájmů (prosazuje se fyzickou hrozbou, formální autoritou, manipulací) – využívají lidé sebevědomí, přesvědčení o své pravdě, o svých nárocích a právech, lidé agresivní, vztahovační a omezení.
- **Kooperace** – asertivní snaha prosadit se, respektující však i snahy protistrany. Účastníci hledají možnosti, které by vyhovovaly všem, vědomi si nejčastější podmínky, že každý musí něco obětovat, něčeho se vzdát, aby mohli něco získat.
- **Vyhýbání** – neasertivní, nerespektování zájmů svých ani zájmů jiných, využívají lidé v případech, kdy si nevěří, neumí se prosadit, neovládají komunikační strategie, nebo v případech, kdy pochopili, že s druhou stranou se nedá jednat.
- **Ústup** – neasertivní, zřetel je kladen na zájmy protistrany, odhlížeje od zájmů svých, využívá se v případech, kdy jedinec zjistí, že se na počátku konfliktu mylil nebo v případech, kdy zjistí, že souhlas či smíření se se stavem je v současné situaci vhodným východiskem jak pro něj, tak pro ostatní osoby; nebo v případech, kdy se s druhou stranou nedá jednat.
- **Kompromis** – každá strana něco získá i něco ztratí, využívá se v případech, kdy jsou účastníci ochotni ze svých požadavků slevit; v případech, kdy jsou rozdílné cíle účastníků; nebo kdy cíle nestojí za další námahu v jednání.
- **Konsenzus** - znamená shodu mínění, zejména spontánní a živelný souhlas, obecně jakýkoliv vzájemný souhlas – dojde k vyjasnění stanovisek, všichni jsou vítězi; v některých situacích si opět jsou účastníci vědomi, že každý musí něco obětovat, něčeho se vzdát, aby mohli něco získat.

6. Způsoby řešení konfliktů II

Systematický přehled (in Výrost, Slaměník, 2009)

Základní postupy představují techniky směřující k deskalaci konfliktu a techniky překonávající divergenci zájmů sporných stran

Rozlišují se 3 způsoby řešení konfliktů:

Autoritativní řešení konfliktních situací

Založena na síle, vlivu, moci, kterou disponuje určitá strana

Autorita – formální nebo neformální

Negativum: Řešení jsou mnohdy vynucená, strany s ním nemusí souhlasit -> pak se mu snaží vyhnout, nebo jinak prosadit svá práva.

- Rozhodnutí autoritou (silou) – komunikují přímo, autoritativní strana rozhodne ve svůj prospěch; nemusí vůbec řešit podstatu konfliktu
- Soudní spor – konfliktní strany se prostřednictvím právních zástupců snaží prosadit svá práva. Soud vydá rozhodnutí, které musí obě strany respektovat

Alternativní řešení konfliktních situací

Poskytují konfliktním stranám svobodnou možnost rozhodnout se, zda a jakým způsobem se dohodnou. Řešení konfliktu je plně v kompetenci zúčastněných stran. Mohou ovlivňovat průběh konfliktu, způsob rozhodování, obsah dohodnutého řešení. Existuje tu větší spokojenost s výsledkem řešení.

- Integrace (řešení problému) – strany konfrontují svá stanoviska, kooperativně identifikují problém, zvažují alternativní řešení, přijímají rozhodnutí. Vhodné při komplexních problémech způsobených nedorozuměním stran. Výhoda: dlouhodobá účinnost, řeší se jádro konfliktu. Nevhodné v případě rozdílných hodnotových systémů. Časově náročný postup.
- Akomodace – překonávání rozdílů zdůrazňováním společných prvků. Vhodné tehdy, kdy je možné vrátit problém do výchozího stavu. Podporuje kooperaci stran. Nedostatek: jde o dočasné přerušování konfliktu, nikoliv o trvalé řešení.
- Dominance – vysoká koncentrace na své potřeby, ignoruje potřeby a zájmy druhé strany. Souhlas je vynucený. Používá se při implementaci nepopulárních opatření, rozhodování v časové tísní. Výhoda: rychlost řešení x nevýhoda: odpor vůči zvolenému řešení.
- Vyhýbání – pasivní ignorování problému nebo jeho aktivní potlačení. Vhodné při triviálních nebo dočasných konfliktech (malichernost), kdy náklady na případnou konfrontaci jsou neúměrné výsledku. Šetří čas a prostředky. Není vhodné při zhoršujících se konfliktech. Je dočasným řešením.
- Kompromis – koncentrace na potřeby své i druhých. Nalezení a akceptace vhodného řešení je zde důležitější než spokojenost stran. Vhodné při vyrovnaných silách (moci) a rozdílných cílech. Demokratický průběh konfliktu, vytvoření prostoru pro kreativní řešení.

Model alternativních řešení

Akomo	dace	Vyhýbá	ní
	Kompromis		
Integrace		Dominan	ce

7. Intervence třetích stran (mediace)

Pokud konflikty přerůstají do dlouhotrvajících, finančně a materiálně náročných bojů – volí se postupy využívající pomoci třetích stran – ty pomáhají řešit konflikty

Mediace - základní mechanismus

= zprostředkování dohody za asistence třetí strany. Konfliktní strany s pomocí trénované osoby - mediátora (zprostředkovatele) směřují k aktivnímu hledání inovativních řešení konfliktní situace.

Podpora komunikace, odstranění nedorozumění.

Možnost separátních jednání.

Arbitráž – arbitr, který má moc, rozhodne spor (rodič, soudce, nadřízený)

Facilitace – konstruktivním způsobem usměřuje strany k dosažení vzájemné dohody (nabídne i terapii – manželská terapie)

Zmírňování – zprostředkuje komunikaci

Rozhodcovská komise – panel odborníků – vyslechnou spor, následně rozhodnou.

Ombudsman – akceptovaná autorita, ochraňuje práva zúčastněných stran (hierarchické spory)

Vyjednávání, přirozená součást životních situací

Proces prosazování zájmů zainteresovaných stran za účelem dosažení vzájemné dohody.

Zahrnuje sérii protichůdných požadavků návrhů stran. Strategie:

Změna vlastních zájmů, požadavků (ústupky)

Změna požadavků druhé strany

Vyjednávání založené na zájmech (alternativy, které uspokojují požadavky všech zúčastněných stran.

Taktiky: imitace (když oni požadavek, tak já taky = protipožadavek , kompenzace když oni rychle, já zpomaluji)